

## NAFAS YO‘LLARI KASALLIKLARIDA ISHLATILADIGAN AYRIM DORIVOR O‘SIMLIKLAR

**To‘rayeva Parizoda Axliddin qizi**

AndUPI Aniq va tabiiy fanlar o‘qitish metodikasi fakulteti,

biologiya yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

E-mail: [madinaxon14092004@mail.ru](mailto:madinaxon14092004@mail.ru)

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada O‘zbekiston hududida tarqalgan o‘simliklarni, nafas yo‘llari kasalliklarida foydalaniladigan turlari, damlama va preparatlar tayyorlashda qo‘llaniladigan qismlari ko‘rsatib o‘tilgan.

**Kalit so‘zlar:** nafas yo‘llari kasalliklari, bronxial astma, yo‘tal, o‘pka shamollashi, dorivor o‘simliklar, sigirquyruq.

### Some medicinal plants used in respiratory diseases

**Abstract:** This article describes the plants distributed in the territory of Uzbekistan, the types used in respiratory diseases, the parts used in the preparation of tinctures and preparations

**Keywords:** respiratory diseases, bronchial asthma, cough, pneumonia, herbs, cow dung.

Yer yuzida o‘simliklar keng tarqalgan bo‘lib: oziq-ovqat, kosmetika va farmatsevtika sanoatida ishlatiladi. Dorivor o‘simliklarning yer-yuzida 10-12 ming turi borligi aniqlangan. 1000 dan ortiq o‘simliklarni kimyoviy, formokologik xususiyatlari tekshirilgan. O‘zbekistonda dorivor o‘simliklarning 7000 dan ortiq turi borligi aniqlangan bo‘lib, shulardan tabiiy holda o‘sadigan va madaniylashtirilgan 120 ga yaqin turlardan ilmiy va xalq tabobatida foydalaniladi [1].

Mamlakatimiz hududida yovvoyi holda o‘sadigan va o‘stiriladigan o‘simliklar 4150ga yaqin. Ulardan 577tasi shifobaxsh xususiyatga ega.Tabobatda ishlatiladigan preparatlarning 45% i shifobaxsh o‘simliklardan tayyorlanadi.[2]

Dorivor o‘simliklardan tayyorlanadigan preparat va damlamalar turli kasalliklarda foydalaniladi. Ovqat hazm qilish,nafas yo‘llaridagi,yurak,nerv sistemasi va turli shamollashlarda foydalaniladi.Hususan nafas yo‘llari kasalliklari yo‘tal,bronxial astmada,o‘pka tuberkulyezida,balg‘amni ko‘chirishda ishlatiladi.Dorivor o‘simliklar tog‘ etaklari,o‘rmon,cho‘l va adir zo‘nalarida keng tarqalgan. Bu o‘simliklar turli oilalarga mansub bo‘lib,ularning turli qismlari preparat va damlamalar tayyorlashda foydalaniladi.Murakkabguldoshlar (Astradosh) lar oilasiga mansub botqoq sushenikasi(Gnaphalium Uliginosum)ning barcha qismlaridan,bo‘yimadaron(Achillea Millefolium)ning yer ustki qismidan,ko‘k bo‘tako‘z(Centaurea cyanus)ning gullaridan,qoraandiz(Inula helenium)ning ildizpoya va ildizidan turli damlamalar tayyorlanadi ,nafas yo‘llari kasalliklarida foydalaniladi.Dukkakdoshlar(Fabaceae)lar oilasiga mansub qizilmiya(Glycyrrhiza glabra)ning ildizpoya va ildizidan tayyorlangan damlamalari nafas yo‘llari kasallanganda balg‘am ko‘chiruvchi sifatida qo‘llaniladi.Ra‘noguldoshlar(Rosaceae)lar oilasiga mansub pashshao‘t(filipendula utmaria)ning ildizi va gulidan,manjetka(Alchemilla vulgaris)ning yer ustki qismidan balg‘am ko‘chirishda, o‘pka shamollaganda foydalaniladi.Qarag‘aydosh(Pinaceae)lardan qarag‘ay(Pinns sylvestus)ning qubbasidan,Zig‘irdoshlar(Linaceae) oilasidan zig‘ir(usitatissimum)ning urug‘i va undan olinadigan moylaridan,Zig‘irak(Linaria vulgaris)ning poyasidan kasalliklarda foydalaniladi.Zubtutum dosh(Plantaginaceae) oilasidan zubtutum(Plantago major)ning barglari va yer ustki qismidan,uchqatdosh(Caprifoliaceae)lar oilasidan marjon daraxt(tambucus nigra)ning guli va mevasidan,gulxayridoshlar(malvaceae) oilasidan gulxayrining(Althaea medicinal) ildizi,ildizpoya ba‘zan barglaridan,soyabonguldosh(Umbell ferae) oilasidan arpabodiyon(Anisium vulgare)ning mevasidan tabobatda foydalaniladi.

Bu o‘simliklardan biri sigirquyruq -sigirquyruqdoshlar(scrophulariaceae) oilasiga mansub 2yillik o‘t-o‘simlik.1-yili faqat ildizoldi barglari ,2-yili shoxlanmagan poyasi chiqadi.Gullari ro‘vak gulto‘plamini hosil qiladi.Mevasi sertuk ko‘sakcha.Iyun-avgust oylarida gullaydi ,mevasi avgust-sentabrda yetiladi.Sigirquyruq turlari Ukraina,Belarussiya,O‘rta Osiyo,Sibirdagi qumli yerlarda,o‘rmon chetlarida o‘sadi.Tibbiyotda sigirquyruq turlarining guli ishlatiladi.Sigirquyruq tarkibida triterpen saponinlar,2.5foizi shilliq modda,11foiz gacha qand,kumarinlar,efir moyi,karotin va boshqa moddalar bor.Sigirquyruq gulining damlamasi balg‘am ko‘chiruvchi va yumshatuvchi vosita sifatida yuqori nafas yo‘llari kassalliklarini davolshda qo‘llaniladi[3]

Xulosa qilib aytganda, O‘rta Osiyo ning cho‘,adir,tog‘ etaklari va yaylovda o‘sadigan o‘simliklarning deyarli ko‘pchiligi dorivordir.Ulardan oqilona foydalanish lozim.Dorivor o‘simliklardan tabobatda foydalanib,insonlar salomatligini yanada mustahkamlash maqsadga muvofiqdir.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI**

1. A.A.Yuldashv.,M.A.Abduxalilova., Amaranthus o‘simligining dorivorlik xususiyatlari//Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari.Buxoro.2022.
- 2.Munisxon Faxriddinxon qizi Mutalibxonova.,Dorivor o‘simliklar ahamiyati va maymunjon o‘simligi//Central Asian Academic Journal of Scientific Research.2021.N1.-B 241
- 3.M.A.Jo‘rayeva., Dorivor o‘simliklar atlası.Toshkent.Noshir.2019.-B.10-168